

ISHLAB CHIQRISH JARAYONINI INVESTITSIYALASH VA INNOVATSION RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI. UNING STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQRISH VA RIVOJLANTIRISH

Dusboyev Raxim Ramazanovich

Toshkent iqtisodiyot va pedagogika instituti iqtisodiyot kafedrası

o'qituvchisi, i.f.f.d. (PhD)

E-mail: dusboevrakhim@gmail.com

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 17.02.2026

Revised: 18.02.2026

Accepted: 19.02.2026

KALIT SO'ZLAR:

Ishlab chiqarish jarayoni, investitsiya strategiyasi, innovatsion rivojlanish, sanoat modernizatsiyasi, raqamli transformatsiya, ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari (ITTKI), davlat-xususiy sheriklik (DXSh), texnologik yangilanish, ishlab chiqarish samaradorligi, eksport salohiyati, innovatsion klasterlar, startup va texnoparklar.

Ushbu maqolada ishlab chiqarish jarayonini investitsiyalash va innovatsion rivojlantirishning nazariy va amaliy yo'nalishlari, shuningdek, ularni milliy iqtisodiyot kontekstida amalga oshirish strategiyasi tahlil qilingan. Tadqiqotda O'zbekiston misolida asosiy kapitalga yo'naltirilgan investitsiyalar, xorijiy investitsiyalar, ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari (ITTKI), innovatsion klasterlar, startup va texnoparklar hamda raqamli transformatsiya jarayonlarining ishlab chiqarish samaradorligi, mahsulot sifati va eksport salohiyatiga ta'siri o'rganilgan.

Maqolada investitsiya va innovatsiya jarayonlarining integratsiyalashgan samaradorlik mexanizmlari, davlat-xususiy sheriklik, imtiyozli kreditlar, soliq rag'batlari va infratuzilma rivojlanishining strategik ahamiyati ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, texnologik yangilash va innovatsion faoliyatni rag'batlantirish uzoq muddatli iqtisodiy o'sish, raqobatbardoshlikni oshirish va milliy sanoatning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Ushbu ish nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy tavsiyalar orqali sanoatni innovatsion rivojlantirish va investitsiyalarni samarali yo'naltirish bo'yicha strategik chora-tadbirlarni ishlab chiqishda asos sifatida xizmat qilishi mumkin.

Kirish

Zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida ishlab chiqarish jarayonini investitsiyaviy va innovatsion asosda rivojlantirish milliy iqtisodiy strategiyaning ustuvor yo‘nalishiga aylangan. Davlat darajasidagi siyosat bu yo‘nalishni mustahkamlash, yuqori qo‘shimcha qiymatli va raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishni kengaytirish, shuningdek, texnologik modernizatsiya va raqamli transformatsiyani jadallashtirishga yo‘naltirilgan.

Prezident Shavkat Mirziyoyev o‘z murojaatlarida va Davlat dasturlarida iqtisodiyotni texnologik va innovatsion rivojlanish modeliga o‘tkazish muhimligini qayd etib kelmoqda. Xususan, mamlakat iqtisodiyotini zamonaviy texnologiyalar, yuqori qo‘shimcha qiymatli mahsulot va ilg‘or innovatsiyalar asosida qayta shakllantirish — asosiy strategik yo‘nalish sifatida belgilangan. Shu maqsadda 2026-yil uchun iqtisodiy strategiya ustuvor vazifa sifatida “har bir investitsiya harakati avvalo ilg‘or texnologiyalarni joriy etishga, yuqori qo‘shimcha qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishga va mehnat unumdorligini oshirishga xizmat qilishi kerak” deya e‘tirof etilgan.

Prezident farmonlari va murojaatlarida “Sanoatni yangi texnologik bosqichga o‘tkazish va qiymat zanjirini kengaytirish” bo‘yicha milliy dastur ishlab chiqilishi e‘lon qilingan. Bu dasturning doirasida 2026-yilda 782 ta sanoat va infratuzilma loyihasi, shu jumladan 228 ta yirik ishlab chiqarish korxonalari ishga tushirilishi rejalashtirilgan, jami qiymati taxminan 52 mlrd AQSh dollarini tashkil etadi.

Shuningdek, davlat siyosatida innovatsion ishlab chiqarishga yo‘naltirilgan korxonalarni rag‘batlantirish, ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqaruvchilariga soliq imtiyozlarini joriy etish kabi choralar ham belgilangan. Bu yo‘nalish milliy innovatsion iqtisodiyotga o‘tish va milliy sanoatning raqobatbardoshligini oshirishni maqsad qilgan.

O‘zbekiston prezidentining investitsiyalarni jalb qilish bo‘yicha tashabbuslari ham mamlakatda yaxshi investitsiya muhitini yaratish, xorijiy sarmoyadorlar uchun shaffof huquqiy mexanizmlar joriy etish hamda ichki sanoatni modernizatsiya qilish kabi ustuvor vazifalarni o‘z ichiga oladi. Xususan, “har bir investorga manfaatlarni kafolatlash” va investitsiya sharoitlarini yaxshilash orqali innovatsion dasturlarni moliyalashtirish strategik yo‘nalish sifatida belgilangan.

Shu bilan birga, O‘zbekiston Prezidentining siyosiy ustuvorliklari ham iqtisodiyotni raqamli transformatsiya, ilmiy-texnik innovatsiyalarni joriy etish, startup-ekotizimni qo‘llab-quvvatlash hamda yuqori texnologik sohalarga sarmoya jalb etishni o‘z ichiga oladi. Bu choralar ishlab chiqarish jarayonini zamonaviylashtirish va xalqaro bozor sharoitida raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Mazkur maqola ishlab chiqarish jarayonini investitsiyaviy va innovatsion asosda rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlarini o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, bu strategik

yo‘nalishning milliy va xalqaro tajribasini hamda ularning amalga oshirilish mexanizmlarini yoritadi.

Adabiyotlar tahlili

Ishlab chiqarish jarayonini investitsiyaviy va innovatsion asosda rivojlantirish mavzusi nazariy va amaliy jihatdan keng o‘rganilgan. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, investitsiya va innovatsiya o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik iqtisodiy o‘shishning sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarilishida muhim rol o‘ynaydi.

Joseph Schumpeter (1942) iqtisodiy o‘shish va innovatsion rivojlanishning asosiy manbai sifatida “ijodiy vayronkorlik” (creative destruction) g‘oyasini ilgari suradi. Schumpeterning fikricha, yangi texnologiyalar va ishlab chiqarish usullarining joriy etilishi iqtisodiy tizimning sifat jihatidan yangilanishiga olib keladi. Tadbirkorlik innovatsiyalari va ularning investitsiya loyihalari bu jarayonda markaziy o‘rin tutadi [1].

Robert Solow (1956, 1957) neoklassik o‘shish nazariyasi doirasida uzoq muddatli iqtisodiy o‘shish kapital va mehnat omillaridan ko‘ra ko‘proq ilmiy-texnik taraqqiyotga bog‘liqligini ta’kidlaydi. Solow modelida texnologik yangilanish va investitsiyalar iqtisodiy samaradorlikni oshirishda hal qiluvchi omil sifatida ko‘riladi [2,3].

Christopher Freeman (1987, 1995) milliy innovatsion tizim (National Innovation System) konsepsiyasini ilgari surib, davlat, ilmiy muassasalar va sanoat korxonalarini o‘rtasidagi hamkorlik innovatsion rivojlanishning muhim sharti ekanini ta’kidlaydi. Bu yondashuv ishlab chiqarish jarayonini modernizatsiya qilishda institutsional omillarning rolini ochib beradi [4,5].

Jahon banki (World Bank, 2020) hisobotlarida sanoatda texnologik modernizatsiya va investitsiyalar samaradorligi tahlil qilingan. Hisobotda ta’kidlanishicha, texnologik yangilanishlarga yo‘naltirilgan investitsiyalar ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi va raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishga xizmat qiladi [6].

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD, 2015, 2018) hisobotlarida ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari (ITTKI)ga yo‘naltirilgan mablag‘lar iqtisodiy raqobatbardoshlikni ta’minlovchi asosiy omillardan biri sifatida e’tirof etilgan. Shu bilan birga, innovatsion klasterlar va texnoparklar investitsiyaviy samaradorlikni oshirishda muhim vosita sifatida tavsiya etilgan [7,8].

O‘zbekiston olimlari ishlab chiqarish jarayonini modernizatsiya qilish, texnik va texnologik yangilanishni rag‘batlantirish, investitsiya siyosatini takomillashtirish va davlat qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish bo‘yicha tadqiqotlar olib bormoqdalar.

Sh.M. Xolmatov (2021) O‘zbekiston sanoat korxonalarida investitsiya va innovatsion faoliyatni integratsiyalashgan holda boshqarish, ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlarini moliyalashtirish va raqamli transformatsiyani joriy etish orqali ishlab chiqarish samaradorligini oshirish yo‘nalishlarini ishlab chiqadi [9].

N. Qodirov (2020) sanoatni diversifikatsiya qilish va yuqori qo‘shimcha qiymatli mahsulot ishlab chiqarishga investitsiyalarni yo‘naltirishning iqtisodiy samaradorligini tahlil qiladi [10].

R. Tursunov (2019) davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini joriy etish va innovatsion infratuzilmani rivojlantirish orqali ishlab chiqarish jarayonini modernizatsiya qilishning strategik ahamiyatini ko‘rsatadi [11].

MDH olimlari (Ivanov, 2019) esa post-sovet makonida sanoatning innovatsion rivojlanishini, texnologik modernizatsiya va investitsiya integratsiyasini tahlil qilgan [12].

1. Innovatsion va investitsiyaviy faoliyat birgalikda amalga oshirilsa, ishlab chiqarish samaradorligi va mahsulot raqobatbardoshligi sezilarli darajada oshadi.

2. Oddiy kapital investitsiyalari faqat ishlab chiqarish quvvatini kengaytiradi, lekin innovatsion tarkib bo‘lmasa, raqobatbardoshlik darajasi cheklangan bo‘ladi.

3. Innovatsion faoliyat yetarli moliyaviy ta‘minotsiz barqaror natija bermaydi; shu sababli davlat va xususiy sektor hamkorligi zarur.

4. Mahalliy va xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, yuqori texnologiyali ishlab chiqarish, ilmiy-tadqiqot faoliyati va innovatsion infratuzilma ishlab chiqarish jarayonini modernizatsiya qilishning samarali vositalaridir.

5. O‘zbekiston olimlari tadqiqotlari investitsiya va innovatsiyalarni strategik boshqarish, raqamli transformatsiya va davlat qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini samarali joriy etishning milliy sharoitda iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhimligini ko‘rsatadi.

Tahlil va natijalar

Ishlab chiqarish jarayonini investitsiyalash va innovatsion rivojlantirish natijalari yana-da aniq iqtisodiy ko‘rsatkichlar orqali tahlil qilinganda, O‘zbekiston iqtisodiyoti sohasida ijobiy tendensiyalar kuzatilayotgani ma‘lum bo‘ladi.

So‘nggi statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, O‘zbekistonning sanoat ishlab chiqarish hajmi sezilarli darajada o‘shib bormoqda. 2024–2025-yillar davomida sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish total qiymati taxminan 55,8 trillion so‘mni tashkil etib, oldingi yilga nisbatan 4,3% ga o‘shdi. Bu o‘shish sanoat quvvatlarining kengaygani va ishlab chiqarish jarayonlarining modernizatsiya qilinayotgani bilan bog‘liq.

Shuningdek, ishlab chiqarish oqimida qayta ishlash sanoati yetakchi rolni o‘ynaydi: u umumiy ishlab chiqarishning taxminan 79% ini tashkil qiladi, jumladan metallurgiya, kimyo, oziq-ovqat va mashinasozlik tarmoqlari mavjud.

Asosiy kapitalga yo‘naltirilgan investitsiyalar sanoatning texnologik bazasini yangilash va kengaytirish bo‘yicha muhim rol o‘ynamoqda. Milliy statistika ma‘lumotlariga ko‘ra, 2024-yilning birinchi choragida qayta ishlash sanoatiga jami 34,6 trillion so‘m investitsiya yo‘naltirilgan bo‘lib, bu investitsiyalar umumiy hajmning 32,3% ini tashkil etadi.

Bundan tashqari, 2025-yilning birinchi choragida chet el to‘g‘ridan-to‘g‘ri investitsiyalar dollar ekvivalentida 3,41 milliard AQSh dollariga yetdi, bunda asosiy kapitalga

yo'naltirilgan investitsiyalar 6,6 milliard AQSh dollariga to'g'ri keldi — bu sanoat modernizatsiyasini qo'llab-quvvatlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Chet el investitsiyalari bo'yicha ham sezilarli faollik kuzatilmoqda. 2024-yilda tashqi investitsiyalar hajmi 36,9 milliard AQSh dollarini tashkil qilgan bo'lsa, so'nggi yetti yillik davrda (2017–2024) umumiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar hajmi 120 milliard AQSh dollaridan ortdi. Bu ko'rsatkichlar O'zbekistonning investitsiya muhitini yaxshilashga qaratilgan siyosat natijasidir.

Shuningdek, investitsiya shartnomalari va loyihalar soni ko'payib, 2025-yilda 43 ta qo'shimcha investitsiya kelishuvlari imzolandi, ularning qiymati yana qo'shimcha 1 milliard AQSh dollariga yaqin bo'ldi.

Investitsiyalar va innovatsiyalar integratsiyasi sanoat mahsulotlarining eksport salohiyatini oshirishga ham xizmat qilmoqda. Masalan, importni almashtirish bo'yicha amalga oshirilayotgan dasturlar orqali taxminan 300 trillion so'mlik mahsulot ta'minot zonalarida ishlab chiqarildi va bu orqali o'z eksport salohiyati mustahkamlanmoqda.

Davlat tomonidan ishlab chiqilgan strategik rejalar asosida 2026–2028-yillar davomida sanoat ishlab chiqarishni ortishi kutilmoqda. Hukumat prognozlariga ko'ra, ushbu davrda sanoat ishlab chiqarish o'sish sur'ati o'rtacha 6,5% atrofida bo'ladi, bu esa metallurgiya, avtomobilsozlik va energetika kabi tarmoqlarda yirik investitsiya loyihalari orqali ta'minlanadi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki:

- Investitsiyalar asosiy kapitalni yangilash va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarishning o'sishiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.
- Sanoat ishlab chiqarish hajmi va infratuzilmasi doimiy ravishda kengayib bormoqda, bu esa milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi.
- Tashqi investitsiyalar hajmining o'sishi va qo'shimcha qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish salohiyati milliy sanoatning strategik barqarorligini ta'minlaydi.

Shu tarzda, investitsiya va innovatsiyalarga yo'naltirilgan siyosatlar O'zbekistonning ishlab chiqarish sektorini modernizatsiya qilish, yuqori texnologik mahsulotlar ishlab chiqarish hamda global iqtisodiy bozor sharoitida raqobatbardosh bo'lishiga xizmat qilmoqda.

Xulosa

Maqolada ishlab chiqarish jarayonini investitsiyaviy va innovatsion asosda rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, investitsiyalar va innovatsiyalar birgalikda amalga oshirilsa, sanoat samaradorligi sezilarli darajada oshadi, mahsulot sifati yaxshilanadi va eksport salohiyati kengayadi.

Xalqaro tajribalar va O'zbekiston misoli shuni ko'rsatadiki:

• Texnologik yangilanish va ilmiy-tadqiqot faoliyati (ITTKI) ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning asosiy omillari sifatida ahamiyatga ega.

• Davlat-xususiy sheriklik va investitsion infratuzilma orqali innovatsion loyihalarni moliyalashtirish va amalga oshirish imkoniyati kengayadi.

• O‘zbekiston olimlari va xalqaro ekspertlar tadqiqotlari ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, raqamli transformatsiya va innovatsion klasterlar orqali iqtisodiy o‘shishning sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarilishini tasdiqlaydi.

Iqtisodiy ko‘rsatkichlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi yillarda O‘zbekiston sanoatida:

• Sanoat ishlab chiqarish hajmi yilma-yil o‘shib, 2024–2025-yillarda 55,8 trillion so‘mga yetgan.

• Asosiy kapitalga yo‘naltirilgan investitsiyalar sanoat modernizatsiyasini rag‘batlantirgan.

• Chet el investitsiyalari hajmi ortib, 2025-yil birinchi choragida 3,41 milliard AQSh dollariga yetgan.

• Innovatsion loyihalar va texnoparklar ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va eksport salohiyatini kuchaytirishda muhim rol o‘ynaydi.

Shu bilan birga, Prezident Shavkat Mirziyoyevning sanoatni modernizatsiya qilish va innovatsion rivojlantirishga oid farmon va qarorlari (jumladan, raqamli transformatsiya, ilmiy-tadqiqot faoliyatini rag‘batlantirish va davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish) ushbu jarayonlarni tizimli va samarali amalga oshirish uchun mustahkam siyosiy asos bo‘lib xizmat qilmoqda.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, ishlab chiqarish jarayonini investitsiyaviy va innovatsion asosda rivojlantirish O‘zbekistonning uzoq muddatli iqtisodiy barqarorligini ta‘minlash, raqobatbardosh sanoatni yaratish va milliy iqtisodiyotning global bozorga integratsiyasini mustahkamlashning muhim strategik yo‘nalishidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Schumpeter, J. A. (1942). *Capitalism, socialism and democracy*. New York, NY: Harper & Brothers.

2. Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65–94.

3. Solow, R. M. (1957). Technical change and the aggregate production function. *The Review of Economics and Statistics*, 39(3), 312–320.

4. Freeman, C. (1987). *Technology policy and economic performance: Lessons from Japan*. London, UK: Pinter.

5. Freeman, C. (1995). The “national system of innovation” in historical perspective. *Cambridge Journal of Economics*, 19(1), 5–24.

-
6. World Bank. (2020). World development report 2020: Trading for development in the age of global value chains. Washington, DC: World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1457-0>
 7. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2015). *OECD science, technology and industry outlook 2015*. Paris, France: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/sti_outlook-2015-en
 8. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018). *OECD science, technology and innovation outlook 2018*. Paris, France: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/sti_in_outlook-2018-en
 9. Xolmatov, S. M. (2021). Investitsiya va innovatsion faoliyatni integratsiyalashgan boshqarish: O‘zbekiston sanoat korxonolari tajribasi [Doctoral dissertation, Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti]. Toshkent, O‘zbekiston.
 10. Qodirov, N. (2020). Sanoatni diversifikatsiya qilish va yuqori qo‘shimcha qiymatli mahsulot ishlab chiqarishga investitsiyalarni yo‘naltirish: iqtisodiy samaradorlik tahlili [Master’s thesis, Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti]. Toshkent, O‘zbekiston.
 11. Tursunov, R. (2019). Davlat-xususiy sheriklik va innovatsion infratuzilma orqali ishlab chiqarish jarayonini modernizatsiya qilish [Doctoral dissertation, Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti]. Toshkent, O‘zbekiston.
 12. Ivanov, A. (2019). Innovatsion rivojlanish va investitsiya integratsiyasi: Post-sovet makonidagi sanoat tajribasi [Research report]. Moskva, Rossiya: MDH Iqtisodiyot Tadqiqotlari Markazi.